

Zbigniew CIEKANOWSKI

Akademia Bialska im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
e-mail: zbigniew@ciekanowski.pl
ORCID: 0000-0002-0549-894X

Patryk OCHYRA

Menadżerska Akademia Nauk Stosowanych w Warszawie
e-mail: patryk.ochyra@op.pl
ORCID: 0000-0001-8991-4068

Andrzej MARJAŃSKI

Uniwersytet WSB Merito w Toruniu
Wydział Studiów Stosowanych w Łodzi
e-mail: amarjanski@dremar.pl
ORCID: 0000-0001-6534-2632

Sławomir ŻURAWSKI

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie
e-mail: slawomir.zurawski@onet.pl
ORCID: 0000-0001-9527-3391

DOI: 10.55676/asi.v3i1.40

DZIAŁALNOŚĆ RATOWNICZYCH ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W POLSCE NA PRZYKŁADZIE TATRZAŃSKIEGO OCHOTNICZEGO POGOTOWIA RATUNKOWEGO

ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL RESCUE ORGANIZATIONS IN POLAND
ON THE EXAMPLE OF TATRA MOUNTAINS VOLUNTEER RESCUE SERVICE

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu była charakterystyka działalności organizacji pozarządowych na przykładzie Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Za cel obrano również określenie wpływu działalności tychże organizacji na budowanie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz poczucia bezpieczeństwa obywateli. W pierwszej części opisano organizacje pozarządowe, ich rolę dla współczesnych państw, ramy prawne, w jakich funkcjonują, oraz określono ich definicje. Kolejno wyodrębnione zostały organizacje działające jako społeczne organizacje ratownicze, przedstawiono ich charakterystykę, przykładowe podmioty, a także ich udział w zarządzaniu kryzysowym. W głównej części skupiono się na ratownictwie górskim, omawiając jego działalność, biorąc za przykład interwencje podejmowane przez Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w 2022 r. Główny problem

Abstract

The purpose of this article is to characterize the activities of non-governmental organizations on the example of the Tatra Mountains Volunteer Rescue Service. The purpose was also to determine the impact of the activities of these organizations, on building the internal security of the state and the sense of security of citizens. The first part describes non-governmental organizations, their role for modern states and the legal framework in which they operate, as well as defining them. Subsequently, organizations operating as social rescue organizations are distinguished, their characteristics, example entities, as well as their participation in crisis management are presented. The main part focuses on mountain rescue, discussing its activities, taking as an example the interventions undertaken by the Tatra Voluntary Rescue Service in 2022. The main problem was formulated: How does the

przedstawiono w formie pytania: Jaki wpływ ma działalność społecznych organizacji ratunkowych na budowanie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz poczucia bezpieczeństwa obywateli? Dla tak sformułowanego problemu badawczego przyjęto następującą hipotezę badawczą: Przypadki incydentów rejestrowanych w ostatnich latach oraz efektywna działalność TOPR wobec zaistniałych incydentów jest niezbitym dowodem na wpływ tego rodzaju organizacji na poziom bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz poczucia bezpieczeństwa obywateli. W celu uzyskania odpowiedzi na postawiony problem badawczy posłużono się metodami jakościowymi. W ramach badania skorzystano z najnowszych statystyk dotyczących działalności społecznych organizacji ratunkowych przedstawionych w dokumentach i raportach w latach 2018–2022, a także przeprowadzono analizę w oparciu o artykuły naukowe z ostatnich lat. Informacje pozyskane zostały również z krajowych aktów prawnych.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, fundacje, organizacje, ratownictwo, sektor

activity of social rescue organizations affect the construction of internal security of the state and the sense of security of citizens? For the research problem formulated in this way, the following research hypothesis was adopted: The incidents recorded in recent years and the effective activity of TOPR in the face of the incidents that have occurred, is clear evidence of the impact of this type of organization on the level of internal security of the state and the sense of security of citizens. Qualitative methods were used to obtain answers to the research problem posed. The study made use of the latest statistics on the activities of social emergency organizations presented in documents and reports in 2018–2022, and an analysis based on scientific articles from recent years was conducted. Information was also obtained from national legal acts.

Keywords: security, foundations, organizations, rescue, sector

1. WSTĘP

Bezpieczeństwo jest podstawowym stanem, które zapewnia poczucie pewności i daje gwarancję na możliwość swobodnego rozwoju, zarówno dla ludzi, jak i państw. Bardzo ważną rolę w budowaniu bezpieczeństwa mają organizacje pozarządowe, funkcjonujące w tzw. trzecim sektorze. Organizacje te działając w ramach tego sektora, jednocześnie same go tworzą, stanowiąc przy tym jeden z fundamentów społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwa, które działa na zasadzie wolności zrzeszania się w różnego rodzaju związki, stowarzyszenia, fundacje czy ruchy obywatelskie. Celem niniejszego artykułu było scharakteryzowanie roli organizacji pozarządowych, przedstawiając warunki prawne, w jakich funkcjonują, a przede wszystkim skupienie się na społecznych organizacjach ratowniczych i ich roli w budowaniu poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli czy kształtowaniu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, w oparciu o przykład działalności Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (TOPR). W artykule została podjęta charakterystyka trzeciego sektora, jego rola dla państw we współczesnym świecie oraz zostały przedstawione jego definicje. Wyodrębniono również różne kategorie organizacji pozarządowych na zasadzie obszaru ich działania, a także przedstawiono ich wykorzystanie w zarządzaniu kryzysowym państwa. Skupiono się również na organizacjach pozarządowych, określonych mianem społecznych organizacji ratowniczych, wymieniając tego typu organizacje i określając ich unormowanie prawne. Podjęto charakterystykę działalności Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, przy wykorzystaniu dostępnych statystyk obejmujących 2022 rok, badając, jaką rolę pełni tego typu działalność organizacji pozarządowych w budowaniu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli.

2. ROLA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Zapewnienie bezpieczeństwa swoim obywatelom jest jednym z podstawowych zadań państwa i aby realizować to zadanie, państwo musi dostrzegać możliwości jego utrzymywania za pomocą różnego rodzaju rozwiązań, takich jak działalność organizacji pozarządowych. We współczesnym świecie państwa posiadają systemy społeczno-gospodarcze, które składają się z różnych sektorów, wzajemnie ze sobą funkcjonujących. Dzieli się je na sektor pierwszy (publiczny), sektor drugi (prywatny) oraz trzeci sektor (społeczny). Mianem sektora określane są wszelkie organizacje, które przy całej ich złożoności i różnicach podlegają podobnym regulacjom prawnym i obejmuje je podobna polityka fiskalna¹.

Organizacje wywodzące się z sektora społecznego, określane są różnymi terminami, takimi jak: organizacje obywatelskie, pozarządowe, społeczne, niezależne czy wolontarystyczne². Terminami tymi określane są podmioty, które nie wchodzi w skład aparatu państwowego, a celem ich działalności nie jest zysk. Wyłonienie sektora trzeciego wynika z zauważalnych różnic wobec sektora pierwszego (publicznego) oraz drugiego (prywatnego) w zakresie odmiennych celów działalności oraz aktywne podmioty organizacji wchodzących w ich skład. Podmioty funkcjonujące w sektorze pierwszym charakteryzują się działaniem głównie na rzecz realizacji celów publicznych, z kolei w sektorze drugim występują podmioty prywatne i realizują cele prywatne, mają więc one charakter rynkowy. W trzecim sektorze, w którym występują organizacje pozarządowe, mające jednocześnie charakter prywatnych podmiotów, realizowane są działania na rzecz realizacji celów społecznych. Cele realizowane przez organizacje pozarządowe, a jednocześnie prywatny charakter podmiotów funkcjonujących w tym sektorze, pokazuje, jakie są różnice pomiędzy pierwszym i drugim sektorem, jak również to, że organizacje pozarządowe charakteryzuje aktywność zarówno na polu publicznym, jak i prywatnym. Budowanie działalności o charakterze *non-profit* wiąże się z większymi wyzwaniami niż budowanie organizacji o charakterze rynkowym, gdyż tego typu podmioty często uzależnione są od wolontariuszy czy darczyńców³.

W literaturze zajmującej się badaniem podmiotów funkcjonujących w trzecim sektorze stosuje się wobec nich terminy takie jak „organizacja *non-profit*” czy „organizacja pozarządowa”. Termin „organizacja *non-profit*” odnosi się do sektora rynkowego, zaznaczając jej charakter, nie nastawiony na zysk, zaś termin „organizacja pozarządowa” ma na celu nakreślenie charakteru w stosunku do sektora publicznego⁴.

Już w połowie dwudziestego wieku można spotkać się z określeniem „organizacja pozarządowa”, które zostało użyte na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych.

¹ E. Leś, *Od filantropii do pomocniczości. Studium porównawcze rozwoju i działalności organizacji społecznych*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2000, s. 16.

² J. Schmidt, *Rozwój organizacji pozarządowych. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2012, s. 14.

³ Z. Lee., H. Bourne, *Managing Dual Identities in Nonprofit Rebranding: An Exploratory Study*, „Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly” 2017, vol. 46, z. 4, s. 797.

⁴ M. Janoś-Kreso, *Organizacje pozarządowe na rynku usług społecznych w Polsce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013, s. 58–67.

Początkowo organizacje tego typu były uzależnione od rządów państw, zmierzając do uniezależnienia się przy pomocy skonsolidowania się z organizacjami typu *non-profit*, które w tamtym czasie były odrębnym typem organizacji. Konsolidacja ta pozwoliła na odłączenie się organizacji pozarządowych od powiązań z sektorem publicznym czy instytucjami politycznymi i pozwoliła na realizowanie swoich celów samodzielnie⁵. Forum Organizacji Narodów Zjednoczonych pozwoliło również na zdefiniowanie pojęcia „organizacja pozarządowa” w następujący sposób:

Każda obywatelska, wolontarystyczna grupa typu non profit, która jest zorganizowana na szczeblu lokalnym, narodowym lub międzynarodowym. Zorientowana na wykonywanie zadań i prowadzona przez ludzi o podobnych zainteresowaniach. Organizacje pozarządowe dostarczają różnorodnych usług o charakterze filantropijnym, przedstawiają rządowi obawy obywateli, monitorują politykę i zachęcają do uczestnictwa w życiu społecznym. Dostarczają analiz, ekspertyz, służą jako wczesny mechanizm ostrzegawczy, pomagają monitorować i wprowadzać międzynarodowe porozumienia. Niektóre organizacje pozarządowe poruszają specyficzne kwestie, takie jak prawa człowieka, środowisko czy też zdrowie⁶.

W polskim ustawodawstwie definicję organizacji pozarządowych określa ustawa z dnia 23 kwietnia 2003 r., która określa tym mianem organizacje:

- niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych;
- niedziałające w celu osiągnięcia zysku;
- osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia⁷.

Liczba organizacji pozarządowych w Polsce jest bardzo duża; według Głównego Urzędu Statystycznego w 2020 r. liczba aktywnie działających organizacji *non-profit* wynosiła 95,2 tys. Na taką liczbę składały się organizacje o charakterze stowarzyszeń i organizacji społecznych, społeczne podmioty wyznaniowe, fundacje czy organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego. Największą liczbę stanowiły stowarzyszenia oraz podobne organizacje społeczne, a drugie pod względem liczebności były fundacje. Organizacji *non-profit*, które posiadają status organizacji pożytku publicznego, zarejestrowanych było 9,3 tys.⁸ Liczbę zarejestrowanych i niezarejestrowanych organizacji *non-profit* w 2020 r. przedstawia wykres 1.

⁵ I. Drabik, *Rola i znaczenie organizacji pozarządowych w zarządzaniu kryzysowym*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie” 2015, nr 20, s. 153.

⁶ K. Rogaczewska, *Organizacje pozarządowe w polityce międzynarodowej*, UWr, Wrocław 2015, s. 5.

⁷ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2003 r., nr 96, poz. 873), art. 3.

⁸ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/dzialalnosc-stowarzyszen-i-podobnych-organizacji-spoecznych-fundacji-spoecznych-podmiotow-wyznaniowych-oraz-samorzadu-gospodarczego-i-zawodowego-w-2020-r-wyniki-wstepne,3,9.html> [dostęp: 8.03.2023].

Organizacje pozarządowe, których liczba według statystyk jest bardzo duża, wykonują działalność w ramach bardzo zróżnicowanych dziedzin. Według badań z 2020 r. największą liczbę spośród organizacji *non-profit* stanowiły te, które zajmowały się turystyką, rekreacją oraz sportem i hobby. Następną pod względem liczebności grupę stanowiły podmioty zajmujące się ratownictwem. Na trzecim miejscu plasowały się organizacje, które realizują działania w dziedzinie kultury i sztuki.

Wśród wielu dziedzin obejmowanych działalnością poszczególnych organizacji pozarządowych występują te, które mają bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo państwa. Jedną z ich kluczowych ról jest służenie obywatelom dzięki między innymi wykorzystywaniu swoich zasobów⁹. Biorąc pod uwagę, jaką siłę stanowią organizacje pozarządowe w Polsce oraz fakt, że sektor, w którym one funkcjonują, ciągle się rozwija, można zauważyć, jaki stanowią potencjał, który może być wykorzystany na rzecz budowania bezpieczeństwa państwa. Sam fakt, że niemal co dziesiąta organizacja pozarządowa w Polsce w 2020 r. miała charakter ratunkowy, świadczy o tym, że trzeci sektor może korzystnie wpływać na poczucie bezpieczeństwa wśród obywateli. Wiele z tych organizacji jest częścią zarządzania kryzysowego Polski i stanowią istotny element tego systemu. Do organizacji funkcjonujących w ramach trzeciego sektora, które jednocześnie są elementem zarządzania kryzysowego, należą ochotnicze straże pożarne, organizacje społeczno-wychowawcze czy społeczne organizacje ratownicze, których charakterystyka zostanie nakreślona w kolejnej części artykułu¹⁰.

3. SPOŁECZNE ORGANIZACJE RATOWNICZE W POLSCE

Celem działalności organizacji rządowych, samorządowych, a także pozarządowych jest wykorzystywanie i przygotowanie wszelkich sił pomocniczych i ratunkowych do zorganizowanej i zintegrowanej działalności w ramach spójnego systemu ratownictwa. Celem, który skłania te organizacje do zintegrowania swoich działań, jest ochrona i obrona obywateli przed pojawiającymi się zagrożeniami¹¹. Wykonywanie zadań w ramach bezpieczeństwa powszechnego obejmuje zarówno organizacje i instytucje rządowe, samorządowe, jak również organizacje działające w trzecim sektorze – organizacje pozarządowe. Organizacje funkcjonujące w ramach trzeciego sektora aktywnie uczestniczą w działaniach na rzecz bezpieczeństwa oraz ochrony zarówno państwa, jak i obywateli, wykorzystując przy tym swoje siły i środki. Istotną kwestią działalności organizacji pozarządowych jest fakt, że dysponują one dużym potencjałem oraz profesjonalizmem, który może być wymiernie wykorzystywany na rzecz bezpieczeństwa i ochrony, na każdej płaszczyźnie¹².

⁹ H.J. Bryce, *Financial and Strategic Management for Nonprofit Organizations, Fourth Edition*, De Gruyter, Berlin 2017, s. 9.

¹⁰ A. Morawski, *Rola organizacji pozarządowych w procesie zarządzania kryzysowego*, „Kwartalnik Naukowy OAP UW »e-Politikon«” 2013, nr 6, s. 194–198.

¹¹ E. Zgajewska-Rytelewska, *Trzeci sektor w zarządzaniu kryzysowym*, „Kultura Bezpieczeństwa Nauka – Praktyka – Refleksje” 2017, nr 28, s. 240.

¹² J. Schmidt, *Rozwój...*, dz. cyt., s. 9–11.

Wiele z organizacji pozarządowych występujących w Polsce działa w ramach systemu zarządzania kryzysowego, realizując przy tym istotne zadania na rzecz budowania bezpieczeństwa wewnętrznego. Pewien podział organizacji pozarządowych, działających w ramach zarządzania kryzysowego, został przedstawiony przez Antoniego Morawskiego. Skategoryzował on część organizacji pozarządowych działających w ramach zarządzania kryzysowego, opisując przy tym ich rolę w tym systemie. Do pierwszej kategorii zostały przypisane ochotnicze straże pożarne, na które składa się Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP oraz ochotnicze straże pożarne niezrzeszone w związku. Drugą kategorię stanowią społeczne organizacje ratownicze, w których skład wchodzi takie podmioty, jak m.in.: Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe czy Polski Czerwony Krzyż. Do trzeciej kategorii, którą stanowią organizacje społeczno-wychowawcze, należą m.in. Związek Harcerstwa Polskiego oraz Związek Strzelecki. Ostatnią, czwartą kategorię stanowią organizacje charytatywne oraz organizacje posiadające unikalne zasoby, takie jak: Polska Akcja Humanitarna, Caritas Polska czy Fundacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy¹³.

Tabela 1. Typologia organizacji pozarządowych w kontekście udziału w zarządzaniu kryzysowym

Ochotnicze Straże Pożarne	<ul style="list-style-type: none"> • Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP • Ochotnicze Straże Pożarne niezrzeszone w związku
Społeczne organizacje ratownicze	<ul style="list-style-type: none"> • Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe • Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe • Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe • Ratownictwo Wodne Rzeczypospolitej • Mazurska Służba Ratownicza • Polski Czerwony Krzyż • Malta – Służba Medyczna • Maltańska Służba Medyczna – Pomoc Maltańska
Organizacje społeczno-wychowawcze	<ul style="list-style-type: none"> • Związek Harcerstwa Polskiego • Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej • Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” – Federacja Skautingu Europejskiego • ZS Strzelec OSW • Związek Strzelecki „Strzelec” – Organizacja Społeczno-Wychowawcza • Związek Strzelecki • Związek Strzelecki „Strzelec” • Związek Strzelecki Rzeczypospolitej
Organizacje charytatywne oraz organizacje posiadające unikalne zasoby	<ul style="list-style-type: none"> • Fundacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy • Polska Akcja Humanitarna • Polski Czerwony Krzyż • Caritas Polska • Aeroklub Polski • Polski Związek Krótkofalowców

Źródło: A. Morawski, *Wykorzystanie...*, dz. cyt., s. 47.

¹³ A. Morawski, *Wykorzystanie potencjału organizacji pozarządowych w procesie zarządzania kryzysowego*, UW, Warszawa 2014, s. 47.

Podmiotami działającymi w ramach sektora trzeciego, które wspierają system zarządzania kryzysowego, są organizacje należące do społecznych organizacji ratowniczych. Wyszczególnienie tych podmiotów możemy znaleźć w Ustawie z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, która wymienia takie jednostki jak podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego, czy chociażby podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego¹⁴. Rola społecznych organizacji ratowniczych została również określona w Ustawie z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, w której przedstawiciele tychże organizacji zostali ujęci jako członkowie gminnych i powiatowych zespołów zarządzania kryzysowego¹⁵.

Do kategorii społecznych organizacji ratowniczych należą wyspecjalizowane podmioty ratownicze, które swoją działalność są w stanie prowadzić tam, gdzie Państwowe Ratownictwo Medyczne często nie jest w stanie, a więc w obszarach górskich czy na wodzie. Podmiotami takimi są głównie GOPR, WOPR oraz TOPR.

Działalność regulująca działania Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratowniczego określa Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, która określa m.in.:

- 1) warunki bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się lub uprawiających sport, lub rekreację na obszarach wodnych;
- 2) podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego, zakres ich obowiązków i uprawnień oraz zasady finansowania ich działalności;
- 3) podmioty odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa osobom pływającym, kąpiącym się lub uprawiającym sport, lub rekreację na obszarach wodnych;
- 4) nadzór i kontrolę nad ratownictwem wodnym;
- 5) zasady i tryb usuwania, przechowywania, wydawania oraz orzekania przepadku statku lub innego obiektu pływającego przeznaczonego lub używanego do uprawiania sportu lub rekreacji, zwanego dalej „innym obiektem pływającym”¹⁶.

Aktem prawnym regulującym działalność górskich społecznych organizacji ratowniczych jest Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, która określa m.in.:

- 1) podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego i ratownictwa na zorganizowanych terenach narciarskich, zakres ich obowiązków i uprawnień oraz zasady finansowania ich działalności;
- 2) obowiązki osób przebywających w górach oraz na zorganizowanych terenach narciarskich, a w szczególności uprawiających sport, rekreację lub turystykę;
- 3) podmioty odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa osobom przebywającym w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich;
- 4) warunki bezpieczeństwa osób przebywających w górach oraz na zorganizowanych terenach narciarskich, a w szczególności uprawiających tam sport, rekreację lub turystykę;
- 5) nadzór i kontrolę nad ratownictwem górskim¹⁷.

¹⁴ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2006 r., nr 191, poz. 1410), art. 15.

¹⁵ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2007 r., nr 89, poz. 590), art. 19.

¹⁶ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. z 2011 r., nr 208, poz. 1240), art. 1.

¹⁷ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. z 2011 r., nr 208, poz. 1241), art. 1.

Kwestia ratownictwa górskiego jest bardziej klarowna od ratownictwa wodnego, gdyż w ramach niego występują tylko dwa podmioty zajmujące się tą dziedziną, a są to: Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe. Wymienione organizacje, których głównym celem jest niesienie pomocy na terenach wodnych czy górskich, mają przede wszystkim charakter ratowniczy. Do ich głównych zadań należy udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy, ewakuacja osób poszkodowanych do miejsc, w których możliwe będzie udzielenie im pomocy przez Państwowe Ratownictwo Medyczne, a także przyjmowanie zgłoszeń. Bardzo ważną kwestią dla działań realizowanych w ramach zaistniałych sytuacji kryzysowych stanowi wyposażenie sprzętowe, które posiadają wymienione organizacje, zwiększające możliwości efektywnego zwalczania zaistniałych sytuacji zagrażających bezpieczeństwu państwa czy obywateli.

Organizacje społeczne działające w ramach trzeciego sektora, których cele zbieżne są z interesami państwa w kontekście zapewniania bezpieczeństwa, często dostrzegane są w ramach występujących już zagrożeń, jednakże należy pamiętać, że ich rola jest równie istotna w codziennej działalności. Potencjał tychże organizacji widoczny jest w ramach etapu zarządzania kryzysowego, jakim jest reagowanie, ale wykonują one także działania na etapie zapobiegania i odbudowy. Współczesne środowisko, w którym regularnie występują znane, jak i nowo powstające zagrożenia, zarówno dla bezpieczeństwa zewnętrznego, jak i świata, przekonują, że rola trzeciego sektora, a w związku z tym społeczeństwa obywatelskiego, będzie rosła, a jego wzrost i siła bezpośrednio będą przyczyniać się do budowania bezpieczeństwa państwa¹⁸.

4. DZIAŁALNOŚĆ TOPR W LATACH 2018–2022

Górskie ukształtowanie terenu wiąże się z różnego rodzaju niebezpieczeństwami, które są wynikiem jego charakteru, jak i działalności człowieka na tym obszarze, m.in. działalności turystycznej. Szczególny charakter górskich obszarów powoduje trudności dla służb ratunkowych działających głównie w sprzyjających warunkach terenowych. Skuteczna działalność ratunkowa w tym obszarze wiąże się z wypełnieniem wymogów związanych ze szczególnymi kwalifikacjami podmiotu czy ludzi, w zakresie działalności w górach, czy też jaskiniach. W wyniku występujących trudności oraz wymogów związanych z tego typu działalnością powstały organizacje ratunkowe, które posiadają atrybuty, zasoby i środki, których nie mają podstawowe podmioty funkcjonujące w Polsce, zajmujące się ratownictwem. Organizacjami tymi są Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe. Wyróżniają się one funkcjonowaniem w innych formach prawnych czy stopniach legalności, jednakże celem tychże organizacji, tak jak podstawowych podmiotów ratunkowych, jest niesienie pomocy i zapewnianie bezpieczeństwa¹⁹.

¹⁸ Z. Ciekankowski, *Podstawy zarządzania bezpieczeństwem państwa*, PWSTE, Jarosław 2019, s. 25.

¹⁹ A. Chrabańska-Czerwińska, *Organizacyjno-prawne problemy działalności TOPR i HZS. Analiza komparatywna*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2020, nr 392, s. 74.

Według ustawy regulującej działalność ratowniczą w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich zapewnienie bezpieczeństwa osób, które przebywają w wymienionych obszarach, należy do ministra właściwego do spraw wewnętrznych, a także do samorządów terytorialnych, których obszar administracyjny obejmuje tereny, na których prowadzona jest działalność ratownicza w górach. Do zapewnienia warunków bezpieczeństwa w omawianych obszarach zobowiązane są również dyrekcje parków narodowych i krajobrazowych, które funkcjonują na terenach górskich, a także osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, prowadzące określoną działalność w wymienionych terenach²⁰. Warunki bezpieczeństwa, o których mowa skupiają się głównie na:

- określeniu zasad użytkowania z danego urzędnia, obiektu i terenu;
- oznakowaniu urzędzeń, obiektów i terenów, które przeznaczone są do celów sportowych, rekreacyjnych i turystycznych;
- zapewnieniu warunków do niesienia pomocy oraz ratowania osób ulegających wypadkowi lub narażonych na niebezpieczeństwo podmiotom, które są uprawnione do działalności w zakresie ratownictwa górskiego;
- alarmowaniu o zagrożeniu lawinowym²¹.

Ustawa określa również szczegółowo, jakie podmioty mogą wykonywać ratownictwo górskie, wymieniając przy tym Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, działające za zgodą ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Jednakże te organizacje nie mają wyłączności na tego typu działalność, gdyż wykonywać je mogą „inne podmioty”, które uzyskały wspomnianą zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Zgodę na działalność ratowniczą w górach otrzymać mogą organizacje spełniające określone warunki, takie jak zapewnienie stanu gotowości organizacji do działalności ratowniczej w górach, posiadanie kadry ratowniczej w ilości niezbędnej do osiągnięcia stanu gotowości oraz sprzętu specjalistycznego, środków łączności i transportu²².

Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe wykonuje działalność taką jak Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, jednak terenem działania w tym przypadku są Tatry. TOPR jest stowarzyszeniem, które według statusu działa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jednak w sytuacjach wyjątkowych może wykonywać zadania na obszarach innych państw. TOPR jest organizacją *non-profit*, która działa w ramach organizacji pożytku publicznego. Do jej podstawowych celów statutowych należy:

- działalność ratownicza prowadzona na rzecz ochrony zdrowia i ochrony ludności;
- ochrona środowiska naturalnego;
- pomoc społeczną;
- działalność oświatowa;
- promowanie kultury fizycznej i sportu, krajoznawstwa oraz turystyki;
- działalność wolontariacka²³.

²⁰ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. z 2011 r., nr 208, poz. 1241), art. 3.

²¹ Tamże, art. 3.

²² Tamże.

²³ „Statut Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z dnia 28 października 2017 r.”, rozdz. 2.

TOPR mimo celów statutowych w obszarze oświaty czy promocji kultury fizycznej kojarzony jest głównie z działalnością ratunkową, mającą na celu ochronę życia i zdrowia turystów. Tym obszarem działalności TOPR zajmuje się wyodrębniony organ, jakim jest Straż Ratunkowa TOPR, której podstawowym zadaniem, według jej regulaminu, jest:

organizowanie, kierowanie, koordynowanie i bezpośrednie prowadzenie działań ratowniczych w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, organizowanie i prowadzenie szkolenia ratowników górskich i narciarskich, oraz opracowanie komunikatów lawinowych²⁴.

Od lat w obszarach górskich, w tym w polskich Tatrach, obserwuje się wypadki zagrożące bezpieczeństwu ludzi korzystających z tych obszarów w celach turystycznych, sportowych czy rekreacyjnych. TOPR od lat publikuje statystyki wskazujące na nieustanną konieczność realizowania zadań w ramach ratownictwa górskiego, przy regularnie występujących wypadkach i zagrożeniach.

Poniżej przedstawione zostały statystyki odnoszące się do przypadków opisanych powyżej, które miały miejsce od 2018 r. W tabelach 2, 3 i 4 przedstawiono działania TOPR w 2018 r.

Tabela 2. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2018 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 1 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Płatnia	Złedny Alarm	inne	
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. uratw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski nowe	Canyon Ingowy				
RAZEM DZIAŁAŃ	691	619	586	1	2	20	11	30	30						42
w tym Śmigłowiec	230	192	184		1	6	1	19	19						19
TATRY - LICZBA DZIAŁAŃ															
OGÓLEM	653	602	572	1	1	19	10	28	28						23
w tym Śmigłowiec	209	187	180		1	5	1	18	18						4
WYPRAWY Ratunkowe	266	236	227	1		9		24	24						6
w tym Śmigłowiec	175	155	151			4		18	18						2
AKCJE Ratunkowe	343	328	307		1	10	10	2	2						13
w tym Śmigłowiec	34	32	29		1	1	1								2
INTERWENCJE Pozostałe	44	38	38					2	2						4
PASMO SPISKO-GUBAŁOWSKIE - LICZBA DZIAŁAŃ															
OGÓLEM	15	12	10		1		1								3
w tym Śmigłowiec	4	1	1												3
WYPRAWY Ratunkowe	5	2	2												3
w tym Śmigłowiec	3														3
AKCJE Ratunkowe	10	10	8		1		1								
w tym Śmigłowiec	1	1	1												
INTERWENCJE Pozostałe															
TERENY GÓRSKIE POLUDNIOWEJ MAŁOPOLSKI - LICZBA DZIAŁAŃ															
OGÓLEM	4	2	2												2
w tym Śmigłowiec	3	2	2												1
WYPRAWY Ratunkowe	3	2	2												1
w tym Śmigłowiec	3	2	2												1
AKCJE Ratunkowe	1														1
w tym Śmigłowiec															
INTERWENCJE Pozostałe															

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

²⁴ „Regulamin Straży Ratunkowej Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z dnia 17 lipca 2021 r.”, Postanowienia ogólne.

Tabela 3. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2018 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 2 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Plotnia	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski niowy	Canyon ingowy			
TERENY POZA GÓRAMI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	13													13
w tym Śmigłowiec	11													11
WYPRAWY Ratunkowe	3													3
w tym Śmigłowiec	3													3
AKCJE Ratunkowe	10													10
w tym Śmigłowiec	8													8
INTERWENCJE Pozostałe														
GÓRY SŁOWACJI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	6	3	2				1		2	2				1
w tym Śmigłowiec	3	2	1				1		1	1				
WYPRAWY Ratunkowe	3	2	1				1		1	1				
w tym Śmigłowiec	3	2	1				1		1	1				
AKCJE Ratunkowe														
w tym Śmigłowiec														
INTERWENCJE Pozostałe	3	1	1						1	1				1
REJONIZACJA ZDARZEŃ - PODSUMOWANIE														
Turyści polskie	653	602	572	1	1	19	10	28	28					23
w tym pow. 1500	319	290	271	1			16	3	26	26				3
w tym do 1500	334	312	301			1	3	7	2	2				20
Pasma Spisako-Gubalowskie	15	12	10			1		1						3
Góry Południowej Malopolski	4	2	2											2
Tereny poza górami	13													13
Góry Słowacji	6	3	2				1		2	2				1

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Tabela 4. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2018 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 3 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Plotnia	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski niowy	Canyon ingowy			
ZAANGAŻOWANIE RATOWNIKÓW														
LICZBA Ratowników w interw.	2254	1974	1855	3	6	82	31	129	129					151
w tym Ratown. Ochotników	719	649	604	2	1	32	12	30	30					40
GODZIN pracy Ratown. (e+w)	5359	4661	4412	9	7	193	50	385	385					313
w tym godzin społecznych	2594	2284	2160	6	2	99	23	167	167					142
LICZBA interw. z udziałem psa	9	3	3											6
PRZYCZYNY ZDARZEŃ														
Upadek (np. potknięcie)	320	314	288		2	16	8	2	2					4
Upadek z wysokości	60	46	44				1	1	14	14				
Zabłędzenie	45	41	40				1		3	3				1
Spadający kamień / lód	8	5	5						3	3				
Lawina	3	2	2											1
Rażenie piorunem	2	2	2	1										
Wpływ niskiej temperatury	13	13	12					1						
Wpływ wysokiej temperatury	2	2	2											
Zachorowanie	118	106	106											12
Brak umiejętności	91	83	80		1	1	1	8	8					
Niedopowiednie wyposażenie	55	53	52					1	2	2				
Inne	100	79	75				3	1	4	4				17
Nie dotyczy	24	16	16											8

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że najczęstszą przyczyną wypadków w górach jest ludzki błąd. Dlatego tak ważne jest, aby przed wyprawą w góry odpowiednio się przygotować i wyposażać. Turyści powinni mieć świadomość

zagrożenia lawinowego i przestrzegać zasad bezpieczeństwa. W tabeli 5, 6, 7 przedstawiono działania TOPR w 2019 r.

Tabela 5. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2019 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 1 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Pilotnia	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na sztucz. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski nowe	Canyon ingowy			
RAZEM DZIAŁAŃ	739	647	617	5	2	26	2	53	21	32			4	35
w tym Śmigłowiec	281	218	207	5			9	2	46	14	32		2	15
TATRY - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	712	636	606	5	2	26	2	52	20	32			4	20
w tym Śmigłowiec	267	213	202	5			9	2	45	13	32		2	7
WYPRAWY Ratunkowe	276	220	210	5			9	1	49	17	32		1	6
w tym Śmigłowiec	206	158	150	5			7	1	45	13	32			3
AKCJE Ratunkowe	400	382	363		2	16	1	3	3				3	12
w tym Śmigłowiec	61	55	52			2	1						2	4
INTERWENCJE Pozostałe	36	34	33				1							2
PASMO SPISKO-GUBAŁOWSKIE - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	13	8	8											5
w tym Śmigłowiec	2	2	2											
WYPRAWY Ratunkowe	3	2	2											1
w tym Śmigłowiec	2	2	2											
AKCJE Ratunkowe	10	6	6											4
w tym Śmigłowiec														
INTERWENCJE Pozostałe														
TERENY GÓRSKIE POŁUDNIOWEJ MAŁOPOLSKI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	2	1	1											1
w tym Śmigłowiec	2	1	1											1
WYPRAWY Ratunkowe	1	1	1											
w tym Śmigłowiec	1	1	1											
AKCJE Ratunkowe	1													1
w tym Śmigłowiec	1													1
INTERWENCJE Pozostałe														

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Tabela 6. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2019 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 2 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Pilotnia	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na sztucz. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski nowe	Canyon ingowy			
TERENY POZA GÓRAMI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	7													7
w tym Śmigłowiec	6													6
WYPRAWY Ratunkowe	1													1
w tym Śmigłowiec	1													1
AKCJE Ratunkowe	6													6
w tym Śmigłowiec	5													5
INTERWENCJE Pozostałe														
GÓRY SŁOWACJI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	4	2	2					1	1					1
w tym Śmigłowiec	4	2	2					1	1					1
WYPRAWY Ratunkowe	3	2	2											1
w tym Śmigłowiec	3	2	2											1
AKCJE Ratunkowe	1							1	1					
w tym Śmigłowiec	1							1	1					
INTERWENCJE Pozostałe														
REJONIZACJA ZDARZEŃ - PODSUMOWANIE														
Tatry polskie	712	636	606	5	2	26	2	52	20	32			4	20
w tym pow. 1500	339	308	290	5		16	2	20	20				3	8
w tym do 1500	373	328	316		2	10		32		32			1	12
Pasma Spisko-Gubałowskie	13	8	8											5
Góry Południowej Małopolski	2	1	1											1
Tereny poza górami	7													7
Góry Słowacji	4	2	2					1	1					1

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Tabela 7. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2019 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 3 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Pilotnia	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinaczkowy	Jaski niowy	Canyoningowy			
ZAAANGAZOWANIE RATOWNIKÓW														
LICZBA Ratowników w interw.	2549	1981	1892	16	4	77	8	404	91	313			34	130
w tym Ratown. Ochotników	860	625	602		2	21		174	20	154			13	48
GODZIN pracy Ratown. (a+wi)	11718	5562	5404	31	7	140	11	5816	301	5516			79	262
w tym godzin społecznych	7064	3196	3111		4	81		3656	141	3515			51	162
LICZBA interw. z udziałem psa	5	2	2										3	
PRZYCZYNY ZDARZEŃ														
Upadek (np. potknięcie)	295	290	270	2	2	17	1	2	2					3
Upadek z wysokości	51	37	35	2		1	1	13	13					1
Zabłądzenie	47	45	44			1		2	2					
Spadający kamień / lód	8	6	6					1	1					1
Lawina	8	5	4			1		1	1				2	
Rażenie piorunem	4	3	3											1
Wpływ niskiej temperatury	14	13	13					1	1					
Wpływ wysokiej temperatury	4	4	4											
Zachorowanie	146	136	136											10
Brak umiejętności	100	95	93	3		1	1	5	5					
Nieodpowiednie wyposażenie	54	53	52	1		1		1	1					
Inne	156	108	101			6	1	33	1	32				15
Nie dotyczy	25	16	16	1									2	7

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

TOPR prowadzi działania edukacyjne, w celu zwiększenia świadomości bezpieczeństwa w górach, jednak znaczna liczba turystów nadal nie stosuje się do zasad bezpieczeństwa i nie przestrzega zaleceń TOPR, z związku z tym prowadzi to do znacznej liczby wypadków. W tabeli 8, 9, 10 przedstawiono działania TOPR w 2020 r.

Tabela 8. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2020 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 3 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Pilotnia	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinaczkowy	Jaski niowy	Canyoningowy			
RAZEM DZIAŁAŃ	637	562	545	1	4	8	5	32	29	3			3	40
w tym Śmigłowiec	242	207	199	1	3	5		18	18				2	15
TATRY - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	607	545	532	1	1	7	5	32	29	3			3	27
w tym Śmigłowiec	231	202	198	1		4		18	18				2	9
WYPRAWY Ratunkowe	262	217	213	1		3	1	27	24	3				18
w tym Śmigłowiec	193	167	165	1		2		18	18					8
AKCJE Ratunkowe	326	311	302		1	4	4	5	5				3	7
w tym Śmigłowiec	38	35	33			2							2	1
INTERWENCJE Pozostałe	19	17	17											2
PASMO SPISKO-GUBAŁOWSKIE - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	16	11	11											5
w tym Śmigłowiec	2					3								2
WYPRAWY Ratunkowe	4	2	2											2
w tym Śmigłowiec	2													2
AKCJE Ratunkowe	12	9	9											3
w tym Śmigłowiec														
INTERWENCJE Pozostałe														
TERENY GÓRSKIE POŁUDNIOWEJ MAŁOPOLSKI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	4	4	1		3									
w tym Śmigłowiec	4	4	1		3									
WYPRAWY Ratunkowe	1	1			1									
w tym Śmigłowiec	1	1			1									
AKCJE Ratunkowe	3	3	1		2									

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Tabela 9. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2020 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 2 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu			Lotnia Pilotnia	Zbębny Alarm	inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jeski niowy			
TERENY POZA GÓRAMI - LICZBA DZIAŁAŃ													
OGÓLEM	9	1	1									8	
w tym Śmigłowiec	4											4	
WYPRAWY Ratunkowe	6											6	
w tym Śmigłowiec	4											4	
AKCJE Ratunkowe	3	1	1									2	
w tym Śmigłowiec													
INTERWENCJE Pozostałe													
GÓRY SŁOWACJI - LICZBA DZIAŁAŃ													
OGÓLEM	1	1				1							
w tym Śmigłowiec	1	1				1							
WYPRAWY Ratunkowe	1	1				1							
w tym Śmigłowiec	1	1				1							
AKCJE Ratunkowe													
w tym Śmigłowiec													
INTERWENCJE Pozostałe													
REJONIZACJA ZDARZEŃ - PODSUMOWANIE													
Tatry polskie	607	545	532	1	1	7	5	32	29	3		3	27
w tym pow. 1500	336	295	291	1		4		25	25			3	13
w tym do 1500	271	250	241		1	3	5	7	4	3			14
Pasma Spisko-Gubałowskie	16	11	11										5
Góry Południowej Małopolski	4	4	1		3								
Tereny poza górami	9	1	1										8
Góry Słowacji	1	1				1							

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Tabela 10. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2020 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 3 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu			Lotnia Pilotnia	Zbębny Alarm	inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jeski niowy			
ZAAŃGĄŻOWANIE RATOWNIKÓW													
LICZBA Ratowników w interw.	2251	1815	1760	5	14	30	11	134	116	18		12	290
w tym Ratown. Ochotników	675	527	516			8	3	34	27	7		3	111
GODZIN pracy Ratown. (a+w)	7086	5204	5080	9	26	76	22	500	371	129		52	1333
w tym godzin społecznych	3804	2758	2695		2	47	15	220	147	73		44	783
LICZBA interw. z udziałem psa	11	3	3										8
PRZYCZYNY ZDARZEŃ													
Upadek (np. potknięcie)	300	291	280		2	5	4	3	2	1			6
Upadek z wysokości	65	48	47	1			1	13	13				4
Zabłądzenia	36	33	33					3	3				
Spadający kamień / lód	7	5	5					2	2				
Lawina	2	2	2										
Rażenie piorunem													
Wpływ niskiej temperatury	6	5	5										1
Wpływ wysokiej temperatury	5	5	5										
Zachorowanie	97	88	87		1			1	1				8
Brak umiejętności	79	66	66					11	9	2			2
Nieodpowiednie wyposażenie	44	40	40					4	4				
Inne	98	82	78		1	2	1	2	2			1	13
Nie dotyczy	26	16	16									2	8

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

W 2021 r. TOPR odnotował wzrost wypadków, największy w miesiącach wakacyjnych. Ich najczęstszą przyczyną był upadek z wysokości, następnie zachorowanie i nieodpowiednie wyposażenie lub brak umiejętności. Również dochodziło do wypadków lawinowych. Wzrost liczby wypadków w górach jest trendem, który obserwuje się od kilku lat. Poniżej przedstawiono zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2021 r.

Tabela 11. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2021 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 1 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Płotnia	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski niowy	Canyon ingowy			
RAZEM DZIAŁAŃ	969	904	848	1	3	49	4	31	29	2			3	31
w tym Śmigłowiec	288	261	237	1	1	20	3	15	14	1			1	11
TATRY - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	949	890	837	1	3	48	2	31	29	2			3	25
w tym Śmigłowiec	275	253	232	1	1	19	1	15	14	1			1	6
WYPRAWY Ratunkowe	310	283	261	1	1	20	1	20	19	1			1	6
w tym Śmigłowiec	227	208	190	1	1	16	1	15	14	1				4
AKCJE Ratunkowe	577	549	522			24	1	10	9	1			2	16
w tym Śmigłowiec	47	44	41			3							1	2
INTERWENCJE Pozostałe	62	58	54			4		1	1					3
PASMO SPISKO-GUBAŁOWSKIE - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	8	6	6											2
w tym Śmigłowiec	2													2
WYPRAWY Ratunkowe	2	2	2											
w tym Śmigłowiec														
AKCJE Ratunkowe	6	4	4											2
w tym Śmigłowiec	2													2
INTERWENCJE Pozostałe														
TERENY GÓRSKIE POŁUDNIOWEJ MAŁOPOLSKI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	8	5	5											3
w tym Śmigłowiec	8	5	5											3
WYPRAWY Ratunkowe	5	3	3											2
w tym Śmigłowiec	5	3	3											2
AKCJE Ratunkowe	3	2	2											1
w tym Śmigłowiec	3	2	2											1
INTERWENCJE Pozostałe														

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Tabela 12. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2021 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 2 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Płotnia	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski niowy	Canyon ingowy			
TERENY POZA GÓRAMI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	3	2					2							1
w tym Śmigłowiec	2	2					2							
WYPRAWY Ratunkowe	1	1					1							
w tym Śmigłowiec	1	1					1							
AKCJE Ratunkowe	2	1					1							1
w tym Śmigłowiec	1	1					1							
INTERWENCJE Pozostałe														
GÓRY SŁOWACJI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	1	1				1								
w tym Śmigłowiec	1	1				1								
WYPRAWY Ratunkowe	1	1				1								
w tym Śmigłowiec	1	1				1								
AKCJE Ratunkowe														
w tym Śmigłowiec														
INTERWENCJE Pozostałe														
REJONIZACJA ZDARZEŃ - PODSUMOWANIE														
Tatry polskie	949	890	837	1	3	48	2	31	29	2			3	25
w tym pow. 1500	485	443	411	1		31	1	29	28	1			1	12
w tym do 1500	464	447	426		3	17	1	2	1	1			2	13
Pasma Spisko-Gubałowskie	8	6	6											2
Góry Południowej Małopolski	8	5	5											3
Tereny poza górami	3	2					2							1
Góry Słowacji	1	1				1								

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Tabela 13. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2021 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 3 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Piłotria	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski niowy	Canyon ingowy			
ZAANGAŻOWANIE RATOWNIKÓW														
LICZBA Ratowników w interw.	2893	2586	2368	3	10	194	14	191	174	17			10	106
w tym Ratown. Ochotników	800	698	637		4	56	1	70	64	6			2	30
GODZIN pracy Ratown. (a-w)	7719	6627	6161	3	16	431	19	770	644	126			24	299
w tym godzin społecznych	4289	3632	3375		9	242	7	469	414	55			3	185
LICZBA interw. z udziałem pisa	5	4	3				1						1	
PRZYCZYNY ZDARZEN														
Upadek (np. potknięcie)	435	431	394	1	3	31	3	3	2	1				1
Upadek z wysokości	55	42	41	1			1	12	12					1
Zabłądzenie	53	50	48				2	3	3					
Spadający kamień / lód	11	8	8					3	3					
Lawina	10	9	5				4	1	1					
Rażenie piorunem														
Wpływ niskiej temperatury	13	13	12				1							
Wpływ wysokiej temperatury	4	4	4											
Zachorowanie	182	172	171					1	1	1				9
Brak umiejętności	120	113	109				4	7	7					
Nieodpowiednie wyposażenie	63	61	59				2	2	2					
Inne	168	147	137				9	1	9	8	1			12
Nie dotyczy	44	32	31				1	1	1				3	8

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Również statystyki obejmujące rok 2022 wskazują na konieczność ciągłej gotowości TOPR do wypełniania swoich statutowych działań. W tabelach 14, 15 i 16 przedstawiono zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2022 r.

Tabela 14. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2022 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 1 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia Piłotria	Zbędny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szt. ulatw.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski niowy	Canyon ingowy			
RAZEM DZIAŁAŃ	938	869	819	2	4	34	3	29	26	3			2	47
w tym Śmigłowiec	283	250	229	2		19	2	15	13	2			2	16
TATRY - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	886	832	794	2	2	34	2	26	23	3			1	27
w tym Śmigłowiec	264	242	221	2		19	2	14	12	2			1	7
WYPRAWY Ratunkowe	307	289	264	2		15	1	16	13	3			1	10
w tym Śmigłowiec	223	208	194	2		13	1	12	10	2			1	2
AKCJE Ratunkowe	544	517	496		2	18	1	10	10					17
w tym Śmigłowiec	41	34	27			6	1	2	2					5
INTERWENCJE Pozostałe	35	35	34			1								
PASMO SPISKO-GUBAŁOWSKIE - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	21	15	13		2									6
w tym Śmigłowiec	2													2
WYPRAWY Ratunkowe	2													2
w tym Śmigłowiec	2													2
AKCJE Ratunkowe	19	15	13		2									4
w tym Śmigłowiec														
INTERWENCJE Pozostałe														
TERENY GÓRSKIE POŁUDNIOWEJ MAŁOPOLSKI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓŁEM	9	4	4										1	4
w tym Śmigłowiec	5	3	3										1	1
WYPRAWY Ratunkowe	3	3	3											
w tym Śmigłowiec	3	3	3											
AKCJE Ratunkowe	6	1	1										1	4
w tym Śmigłowiec	2												1	1
INTERWENCJE Pozostałe														

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Według statystyk Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w 2022 r. wykonano 938 działań ratowniczych, w tym 283 przy wykorzystaniu śmigłowca. Interwencje podejmowane wobec wydarzeń wynikających z uprawiania turystyki zamknęły się w licznie 860 takich działań, w tym największą liczbę przypadków, bo aż 819, odnotowano w przypadku turystyki pieszej, także największą liczbę przypadków wykorzystania śmigłowca. Mniejsza liczba interwencji podejmowana była wobec turystyki rowerowej, czy przy wykorzystaniu nart. Podejmowane działania wynikające z uprawiania alpinizmu wyniosły 29 przypadków, w tym 26 przy alpinizmie wspinaczkowym, 3 przypadki przy alpinizmie jaskiniowym. Głównym obszarem podejmowanych akcji ratunkowych były oczywiście polskie Tatry, na których podjęto 886 działań na 938 wszystkich działań TOPR w 2022 r. Górskie działania ratownicze TOPR były również podejmowane na Pogórzu Spisko-Gubałowskim oraz na terenach górskich południowej Małopolski i zamknęły się w liczbie 30 podjętych interwencji na tych terenach.

Tabela 15. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2022 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Cześć 2 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Łatnia Płotnia	Zbiedny Alarm	Inne
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szlakach	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski nowy	Canyoningowy			
TERENY POZA GÓRAMI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	10	2	1				1							8
w tym Śmigłowiec	6													6
WYPRAWY Ratunkowe	4													4
w tym Śmigłowiec	4													4
AKCJE Ratunkowe	5	1					1							4
w tym Śmigłowiec	2													2
INTERWENCJE Pozostałe	1	1	1											
GÓRY SŁOWACJI - LICZBA DZIAŁAŃ														
OGÓLEM	12	7	7					3	3					2
w tym Śmigłowiec	6	5	5					1	1					
WYPRAWY Ratunkowe	10	5	5					3	3					2
w tym Śmigłowiec	5	4	4					1	1					
AKCJE Ratunkowe	1	1	1											
w tym Śmigłowiec	1	1	1											
INTERWENCJE Pozostałe	1	1	1											
REJONIZACJA ZDARZEŃ - PODSUMOWANIE														
Tatry polskie	886	832	794	2	2	34	2	26	23	3			1	27
w tym pow. 1500	469	420	389	2	1	28	2	25	23	2			1	14
w tym do 1500	426	412	405		1	6		1		1				13
Pasma Spisko-Gubałowskie	21	15	13		2									6
Góry Południowej Małopolski	9	4	4										1	4
Tereny poza górami	10	2	1				1							8
Góry Słowacji	12	7	7					3	3					2

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Działalność TOPR wykracza w niektórych sytuacjach poza obszar polskich gór, a nawet poza granice Polski, i takie sytuacje miały miejsce w 2022 r. Według podanych statystyk interwencje podejmowane na terenie Polski, jednakże poza terenami górskimi, wyniosły 10 przypadków, w tym sześć wymagało wykorzystania śmigłowca. Dwa przypadki dotyczyły uprawianej turystyki, większość zaś określona została jako „inne”. Większą liczbę działań podjęto natomiast na terenie Słowacji, gdzie polscy ratownicy interweniowali 12 razy, głównie przy zdarzeniach wynikających z uprawiania turystyki i alpinizmu. Przy akcjach podejmowanych na terytorium Słowacji w 2022 r. śmigłowiec został wykorzystany sześć razy.

Tabela 16. Zestawienie statystyczne działań TOPR w ramach ratownictwa górskiego w 2022 r.

LICZBA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH Część 3 z 3	RAZEM	Podczas uprawiania turystyki						Podczas uprawiania alpinizmu				Lotnia P-lotnia	Zbiedny Alarm	Inne	
		Turyst. RAZEM	Turyst. piesza	w tym na szczyłata.	Rowerowe	Narty Skitour	Narty Freeride	Alpinizm RAZEM	Wspinacz kowy	Jaski niowy	Canyon Ingowy				
ZAANGAŻOWANIE RATOWNIKÓW															
LICZBA Ratowników w interw.	3024	2703	2525	10	5	151	22	125	98	27				12	184
w tym Ratown. Ochotników	945	855	810	1	1	37	7	29	18	11				5	56
GODZIN pracy Ratown. (a+w)	8357	7334	6893	19	7	403	32	445	317	128				45	534
w tym godzin społecznych	4594	4015	3760	3	1	244	11	253	139	114				31	295
LICZBA interw. z udziałem psa	13	8	8												5
PRZYCZYNY ZDARZEŃ															
Upadek (np. potknięcie)	400	389	358		4	26	1	2	1	1					9
Upadek z wysokości	87	70	68	1		2		14	13	1					3
Zabłądzenie	63	57	56			1		4	4						2
Spadający kamień / lód	8	5	5					3	2	1					
Lawina	9	7	5			1	1								2
Rażenie piorunem	2	2	2												
Wpływ niskiej temperatury	15	14	14					1	1						
Wpływ wysokiej temperatury	9	9	9												
Zachorowanie	196	183	183												13
Brak umiejętności	136	131	130				1	4	4						1
Nieodpowiednie wyposażenie	80	79	79	1				1	1						
Inne	122	107	101	1		5	1	6	6					1	8
Nie dotyczy	40	27	27											1	12

Źródło: <https://www.topr.pl/index.php/statystyka> [dostęp: 8.03.2023].

Konieczność podejmowania działań przez TOPR wynika z bardzo wielu różnych przyczyn, takich jak warunki pogodowe czy niewłaściwe zachowanie ludzi korzystających z górskich pasm. Według przypadków zarejestrowanych przez TOPR największą liczbę przyczyn zdarzeń, w wyniku których musiały zostać podjęte interwencje, stanowił upadek. Przypadki upadków odnotowano 400 razy, zaś upadków z wysokości 87 razy. Dużą liczbę przyczyn zdarzeń stanowią również zabłądzenia, których zarejestrowano 63 w 2022 r. Oczywiście wiele przypadków wynika z zastanych warunków pogodowych czy nagłych zmian pogody, czyli niezależnych od ludzi. Tego typu przyczynami były lawiny, rażenie piorunem, spadający lód lub kamień czy wpływ wysokiej lub niskiej temperatury. Duża część przyczyn zdarzeń, w wyniku których użyte zostały siły i środki TOPR, wynikała z działalności człowieka. Obejmowały one zachowanie, w wyniku którego podejmowano 196 interwencji, brak umiejętności – 136 interwencji, czy również nieodpowiednie wyposażenie – 80 interwencji. W 2022 r. przy tak dużej liczbie interwencji odnotowano również wypadki śmiertelne, których liczba wyniosła 20 ofiar. W wyniku zaistniałych wydarzeń 312 osób doznało poważnych zachorowań lub obrażeń, a 338 nie doznało żadnych urazów²⁵.

Przeglądając statystyki TOPR, można dostrzec, że ogrom interwencji podejmowanych przez tę organizację nie dotyczy wyłącznie 2022 r., lecz wielu lat wstecz. W statystykach z 2018 r. liczba przeprowadzonych działań ratowniczych jest znacząco niższa niż w 2022 r., jednakże w 2021 r. wyższa. Liczba działań ratowniczych jest zmienna, z zauważalną tendencją wzrostową od 2021 r., jednak statystyki wskazują, że od lat TOPR jest organizacją, która niesie pomoc ludziom w potrzebie w wielu wymagających tego przypadkach.

²⁵ <https://www.rynek-lotniczy.pl/wiadomosci/topr-podsumowal-dzialalnosc-ratownicza-w-2022-r-16786.html> [dostęp: 11.03.2023].

Nie jest zaskoczeniem fakt, że głównym obszarem działania TOPR w latach 2018–2022 był obszar polskich Tatr, w którym ratownicy podejmowali średnio najwyższą liczbę działań. Niezmiennie również główną przyczyną spotykanych wypadków w przeciągu tego okresu były upadki, które wymagały podjęcia działań ratowniczych. W każdym z omawianych lat liczba zaangażowanych ratowników w interwencjach przekraczała znacząco dwa tysiące. Największa liczba ratowników w interwencjach uczestniczyła w 2022 r., przekraczając trzy tysiące. Tendencja ta, a także wzrost liczby działań wskazują, że TOPR z roku na rok może być zmuszony angażować coraz więcej sił i środków w celu niesienia pomocy ludziom w potrzebie. Liczby te wskazują również na to, jak bardzo istotne i potrzebne jest funkcjonowanie TOPR i w jaki sposób wypełnia on swoje obowiązki. Zauważone tendencje wzrostowe wskazują również na to, że rola TOPR nie będzie malała, przeciwnie – zauważalnie wzrasta.

5. ZAKOŃCZENIE

Lata 2018–2022 obfitowały w wiele zdarzeń, wobec których Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe musiało podejmować interwencje, wykorzystując swoje unikalne kwalifikacje, a także siły i środki. Działalność ta, obejmująca również dziesiątki lat wstecz, w których TOPR zawsze był gotowy nieść pomoc ludziom w potrzebie, może utwierdzać w przekonaniu, jak dużą siłę posiadają tego typu organizacje pożytku publicznego i jaki znaczący wkład mają w budowanie bezpieczeństwa w państwie, nie będąc przy tym podmiotem aparatu państwowego czy podmiotem prywatnym, nastawionym na zysk. Przypadki incydentów rejestrowanych w ostatnich latach oraz efektywna działalność TOPR wobec zaistniałych incydentów jest niezbitym dowodem, jak pożądaną i konieczną jest działalność na rzecz wspierania tego typu organizacji. Świadczy to również o tym, jak dużą rolę dla budowania bezpieczeństwa państwa, poczucia bezpieczeństwa obywateli, a także sprawności państwa czy jego rozwoju, może mieć trzeci sektor, którego podmioty funkcjonują w wielu obszarach, często takich, które okazywały się trudno dostępne dla podmiotów państwowych. Dobrym tego przykładem jest Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe. Ciągłe rozwijający się trzeci sektor, rosnąca liczba organizacji pozarządowych na świecie czy w Polsce, jest wielkim potencjałem zarówno dla społeczeństwa, jak i dla struktur państwowych, które mogą również czerpać korzyści z działalności tychże organizacji. Możliwość wolnego funkcjonowania organizacji pozarządowych potrafi przyczynić się do budowania bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli, przyczynia się do możliwości rozwoju zarówno państwa, jak i jego obywateli. Świadectwem skutków działalności organizacji pozarządowych są statystyki przedstawione w niniejszym artykule, czy również inne dostępne, które nie zostały tu przytoczone. Pokazują one, jak duży wkład wnoszą tego typu podmioty, których celem jest niesienie pomocy społeczeństwu, zarówno w zakresie ratownictwa, jak i w wielu innych sferach życia społecznego.

We współczesnym świecie, w którym nowe zagrożenia pojawiają się regularnie w obszarze zjawisk politycznych, ekonomicznych czy społecznych, wydaje się, że rola

społeczeństwa obywatelskiego oraz jego aktywność nabierają coraz większego znaczenia. Specyfika nowo powstałych zagrożeń często uświadamia, że aktywność społeczeństwa, jego działalność w ramach organizacji pozarządowych, jest jedną z głównych ról w kwestii ich zwalczania i łagodzenia ich skutków.

BIBLIOGRAFIA

Artykuły i monografie

Bryce H.J., *Financial and Strategic Management for Nonprofit Organizations, Fourth Edition*, De Gruyter, Berlin 2017.

Chrabańska-Czerwińska A., *Organizacyjno-prawne problemy działalności TOPR i HZS. Analiza komparatywna*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2020, nr 392.

Ciekanowski Z., *Podstawy zarządzania bezpieczeństwem państwa*, PWSTE, Jarosław 2019.

Drabik I., *Rola i znaczenie organizacji pozarządowych w zarządzaniu kryzysowym*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie” 2015, nr 20.

Janoś-Kresło M., *Organizacje pozarządowe na rynku usług społecznych w Polsce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013.

Lee Z., Bourne H., *Managing Dual Identities in Nonprofit Rebranding: An Exploratory Study*, „Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly” 2017, vol. 46, z. 4.

Leś E., *Od filantropii do pomocniczości. Studium porównawcze rozwoju i działalności organizacji społecznych*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2000.

Morawski A., *Rola organizacji pozarządowych w procesie zarządzania kryzysowego*, „Kwartalnik Naukowy OAP UW »e-Politikon«” 2013, nr 6.

Morawski A., *Wykorzystanie potencjału organizacji pozarządowych w procesie zarządzania kryzysowego*, UW, Warszawa 2014.

Rogaczewska K., *Organizacje pozarządowe w polityce międzynarodowej*, UW, Wrocław 2015.

Schmidt J., *Rozwój organizacji pozarządowych. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2012.

Zgajewska-Rytelewska E., *Trzeci sektor w zarządzaniu kryzysowym*, „Kultura Bezpieczeństwa Nauka – Praktyka – Refleksje” 2017, nr 28.

Akty i dokumenty prawne

„Regulamin Straży Ratunkowej Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z dnia 17 lipca 2021 r.”

„Statut Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z dnia 28 października 2017 r.”

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2003 r., nr 96, poz. 873).

Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2006 r., nr 191, poz. 1410).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2007 r., nr 89, poz. 590).

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. z 2011 r., nr 208, poz. 1241).

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. z 2011 r., nr 208, poz. 1240).

Źródła internetowe

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/dzialalnosc-stowarzyszen-i-podobnych-organizacji-spoecznych-fundacji-spoecznych-podmiotow-wyznaniowych-oraz-samorzadu-gospodarczego-i-zawodowego-w-2020-r-wyniki-wstepne,3,9.html>

<https://www.rynek-lotniczy.pl/wiadomosci/topr-podsumowal-dzialalnosc-ratownicza-w-2022-r-16786.html>

<https://www.topr.pl/index.php/statystyka>